

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Cursus Theologico-Moralis

Ad usum Tyronum elucubratus, Et in Quotidianis Prælectionibus

Quoad ea, quæ Moralis Theologia disputat de Legibus, de Præceptis
Decalogi, de Restitutione, ac de Contractibus

Viva, Domenico

Patavii, 1723

Quæstio V. De Persona, cui facienda est Restitutio, ac de reliquis
circumstantiis Restitutionis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40673

Conjux tenetur reddere debitum alteri conjugi petenti illicite ob solam circumstantiam personæ, verbi gratia quia habet votum castitatis; ergo etiam debitor restituere debet rem domino petenti, quamvis ille abusus sit tali re in sui detrimentum.

Respondeo cum Less. cap. 16. dub. 4., quod quamvis conjux habeat jus petendi tale debitum, tamen si vult illo jure abuti, potest alter conjux debitum negare, si commode possit, & speret hoc pacto peccatum illius impeditum iri, præsertim in posterum; Dixi in posterum, ut advertatur, quod majori tergiversatione utendum sit, quando agitur de impediendo novo peccato interno, quam quando agitur de impediendo solum peccato

externo post culpam jam interius commissam.

VIII. Non negaverim tamen, probabilem esse sententiam oppositam, quod scilicet debitor non obligetur ad differendam restitutionem, quando creditor vult abuti rebus suis tantummodo in sui damnum, ut in libidines, compotationes, aliaque; tum quia non est ipsius curæ inspicere, quo pacto dominus impensurus sit res suas; tum etiam quia potest creditor cogere debitorem in foro externo, ut restituat; ergo probabiliter tenetur ille restituere in foro interno; tum demum quia dilatio restitutionis sæpe parum efficax est ad impediendum malum creditoris, & sæpe etiam cum molestiis, & calumniis conjungitur.

Q U Æ S T I O V.

De Persona, cui facienda est Restitutio, ac de reliquis circumstantiis Restitutionis.

Quinq̄ue supersunt enucleandæ circumstantiæ restitutionis. Prima est; Cui facienda sit restitutio? Secunda, Ubi, & cujus expensis? Tertia, Quando? Quarta, Quomodo? Quinta, Quo ordine? Sit itaque

ARTICULUS I.

Cui facienda est Restitutio:

- I. Restitutio ex titulo rei accepta facienda est domino: Ex titulo autem injusta acceptionis facienda est illi, cui damnum est irrogatum.
- II. Qui eadem actione pluribus damnum inculit, omnibus tenetur illud resarcire; Quid si malis artibus plures quis impedieris a Beneficio consequendo?
- III. Num differens deferre rem donatam usque ad mortem donantis

- teneatur non solum donatario, sed etiam heredibus donantis restituere?
- IV. Surriprens rem alienam a Cajo bona fide illam possidente, teneatur illam non Cajo, sed domino restituere. Similiter qui rem alienam domino accepit a fure, non furi, sed domino restituere illam debet. Sed quid si a fure illam emerit?
  - V. Qui bona fide in opera pia impendit rem domino restituendam, num teneatur iterum restituere? Et qui rem furtivam bona fide emit, & revendit, ad quid tenetur?
  - VI. Restituens creditori sui creditoris immunis est a nova restitutione, quan-

quando est liquidum debitum creditoris immediati.

VII. Cura vim potest amicus Caji accipere centum a Titio auctoritate propria, servatis regulis compensationis, ut ea det Cajo creditori Titii.

VIII. Num possit dominus ingredi domum furis, & per vim rem suam recuperare?

I. **C**ertum est, restitutionem ex titulo rei acceptæ faciendam esse domino; Restitutionem vero ex titulo injustæ acceptionis faciendam esse illi, cui damnum illatum est, aut bonum injuste est impeditum, vel illi, qui successit in jure illius, cui damnum illatum est. Ratio est, quia sic, & non aliter ponitur per restitutionem æqualitas inter creditorem, & debitorem: Quando autem incertus est dominus, cui facienda sit restitutio, diximus etiam quæst. superior, art. 3.

II. Ex hoc principio jacto sequitur primo, quod si una, eademque actione pluribus damnum inferatur, omnibus illis restitutio facienda sit: Verbi gratia, si quis vi, vel fraude efficiat, ut beneficium, vel officium conferatur indigno, quia damnum infert non solum digno habenti jus ad illud, sed etiam Ecclesiæ, vel Reipublicæ, quæ jus habet ad ministros dignos, idcirco non solum tenetur restituere damnum irrogatum digno, cum privaverit illum emolumento beneficii, vel officii, sed etiam damnum, quod patitur Ecclesiæ, vel Republica ex defectu ministri digni, juxta dicta quæst. 2. art. 1. Quod si quis vi, & fraude impederit multos competitores ad aliquod beneficium, vel officium assequendum, tunc debet singulis restituere quanti judicio prudentum spes illorum existimatur, ut ibidem notavimus cum Dian. part. 3. tract. 6. resol. 33.

III. Eodem modo mandatarius do-

Pars III.

nationis faciendæ, vel manifestandæ; si malitiose differat consignationem rei donatæ, vel manifestationem donationis usque ad mortem donantis, non solum tenetur restituere donatario, quod omnes Doctores docent, eo quod privaverit illum re donata, sed etiam probabiliter tenetur restituere integre hæredibus donantis. Ratio est, quia per mortem donantis expirat mandatum, & consequenter res donata debet a mandatario dari hæredibus donantis, si ante mortem hujus non sit consignata donatario. Ita Molin. apud Dian. part. 6. tract. 7. resol. 4. contra Sà, & Tambur. lib. 8. cap. 1. §. 5., qui putant mandatum donationis, cum sit gratiosum, & favorabile, non expirare morte mandantis; unde in casu adducto restitutio facienda esset soli donatario, cui res debetur, non vero hæredibus donantis.

IV. Sequitur secundo, quod si Caju fur apud se habeat rem furtivam, & tu illam vel surripias, vel bona fide accipias, tenearis illam restituere domino, & non Cajo furi nullum jus habenti ad illam. Ratio est, quia res domino restituenda est, nisi iusta causa intercedat, propter quam alteri possit restitui; ut communiter docent apud Bonac. hic contra Navar. cap. 17. num. 19.: Econtra, si rem apud Caju depositam, vel illi commodatam, aut pignoratam, vel locatam abutisti, teneris ipsi Cajo, non domino restituere: Ratio est, quia Caju habet jus ad talem rem possidendam; unde illi faceres injuriam, si iusta possessione rei, quam iusto titulo possidet, illum privares. Si demum Caju rem aliquam alienam bona fide possideat, & tu a Cajo illam surripias, teneris illam restituere, non Cajo, sed domino, ut notat Rebell. contra nonnullos apud Laym. lib. 3. tract. 2. cap. 9.; quia Caju in tali casu nul-

O lum

lum verum jus habet possidendi rem illam, sicuti habet, quando illam ex contractu depositi, commodati, pignoris, locati, &c. possidet.

Sequitur tertio, quod qui accepit a fure rem alienam, sive bona, sive mala fide, solo titulo gratuito, verbi gratia, donationis, aut depositi, tenetur illam restituere domino, non furi; nisi forte aliquod sibi grave damnum timeat non restituendo illam furi, qui apud se illam deposuit. Si tamen eandem rem furtivam sive bona, sive etiam (ut probabiliter multi docent) mala fide acceperit a fure titulo oneroso, verbi gratia emptionis, poterit reddi furi ad recuperandum pretium, ut diximus quæst. 2. art. 1. cum Molin., & Vasq. contra Rebel.; Quod si nulla sit spes recuperandi pretium a fure, nec aliud grave damnum imminet, procul dubio restituenda erit domino, non furi.

Sequitur quarto, quod quæ male accepta sunt a filiofamilias, pupillo, religioso, furioso, uxore, &c. ex bonis, quorum administratio iis non competit, plerumque restituenda sunt Patri, Tutori, Prælato &c., ut notant Gabriel, & alii ex leg. *Pupillus*, ff. *De actione*, alioquin iterum iisdem restituenda sunt.

V. Quæritur nunc primo, Utrum qui bona fide post mortem domini non restituit hæredibus, sed in pia opera pro anima defuncti insumpsit bona restituenda, teneatur iterum restitutionem facere hæredibus?

Respondeo, communiter affirmare; quia per primam restitutionem non compensavit, ut debebat, damnum illatum: Sicuti qui furatus est a Paulo, & non restituit illi, sed dispensat res furtivas pauperibus pro anima illius, tenetur iterum restituere. Molin. tamen apud Bonac. excusat a nova restitutione illum, qui debens hæredibus rem aliquam in individuo, sive

ex re accepta, sive ex contractu, illam bona fide impendit in opera pia; Etenim in tali casu neque videtur reus nova restitutionis ex re accepta, cum nihil alienum apud se habeat; neque ex injusta acceptione, cum non peccaverit sic impendendo, excusante illum ignorantia invincibili; Neque tenetur ex contractu, cum non se obligaverit ex contractu ad huiusmodi restitutionem in tali casu faciendam.

Eodem modo Tambur. tract. 4. cap. 1. §. 5. excusat a nova restitutione illum, qui ex consilio incauto Confessarii rem furtivam dispensat pauperibus; quamvis deinde Confessarius advertat, & moneat illam fuisse domino restituendam. Ratio est, quia dominus non debuit in tanta pietate huius poenitentis esse invitatus; Præsertim quia cum talis elemosyna profuerit ejus animæ, par non est, ut res illi iterum debeat.

Sequitur ultimo, quod si equum furtivum, verbi gratia, bona fide emeris a Titio fure, & bona etiam fide revendideris, probabiliter tenearis contractum venditionis rescindere, cum fuerit nullus; non secus ac si vitrum pro gemma bona fide vendideris, ut diximus quæst. 3. art. 2. ex Less. cap. 14. dub. 5. contra Navar., & alios apud Dian. part. 1. tract. 8. resol. 68. Quamvis opposita sententia visa sit nobis probabilior loc. cit. Si tamen Cajus, cui rem furtivam vendidisti, non compareat, aut non possit, aut nolit rem furtivam emptam restituere, tu nihil teneris restituere, nec Cajo, qui nullum habet damnum, nec Titio furi, aut domino, cum nullum damnum iis intuleris bona fide revendendo; Immo si carius vendidisti, quam emeris, quamvis factus sis ditior, non per hoc quicquam teneris restituere, ut diximus loc. cit. ex Tambur.

Addit Less., quod si bona fide talem equum revendidisti, quando ad-

ver:

vertis illum esse furtivum, non tenearis nec dominum, nec Cajum, cui revendidisti, monere, quod equus ille sit alienus, quando ex tali monitione tibi grave damnum imminet, puta quod non possis pretium recuperare datum bona fide: Ratio est, quia non teneris cum tanto incommodo procurare, ut dominus rem suam habeat, quando nullius damni fuisti causa injusta. Idem dicas, si aurichalcum, verbi gratia, pro vero auro bona fide emeris, & eodem pretio bona fide revendidideris, non teneris monere emptorem, si non poteris recuperare pretium, quod bona fide solvisti, ut Bonac. notat quæst. 4. punct. 2.

Dubium tamen est, An si Cajus, cui revendidisti equum furtivum bona fide, restituat illum domino, tenearis tu pretium reddere Cajo?

Respondet Bonac. hic ex Less. loc. cit., quod si ex tali redditione pretii incurras damnum, quod non possis recuperare id, quod solvisti Titio futuri, a quo equum emeris, non tenearis Cajo reddere pretium ab eo acceptum. Ratio est, quia potes uti compensatione damni, quod tibi Cajus intulit, dando immediate equum domino, quin prius id tibi significaret, ut ita posses recuperare pretium tuum: Quod si non fuerit tibi causa talis damni, certe teneris illi suum pretium restituere: Quamvis nonnulli apud Dian. loc. cit. putent satis esse in foro conscientia, quod tantum cedas Cajo actionem, quam habes in Titium furem.

Quod diximus de equo furtivo, quem emisisti bona fide, & revendidisti, dicas de re miscibili, puta de frumento, &c., si illud in individuo, sicut emisisti, ita revendidisti: Si tamen illud bona fide emptum cum tuo frumento miscuisti, & vendidisti bona fide, nullatenus teneris contractum rescindere, nec quicquam restituere, si

in nihilo factus es ditior; Ratio est, quia per hoc, quod illud cum tuo miscueris, factum est tuum, & tanquam tuum venditum est Cajo, qui proinde nihil etiam restituere tenetur, ut notavimus quæst. 2. art. 1.

VI. Quæritur secundo, Num qui restituit Creditori sui creditoris, satisfaciat debito suo, an teneatur iterum suo creditori restituere?

Respondeo cum Medin., Valent., & aliis communiter, quod satisfaciatur, si debitum sui creditoris sit liquidum. Ratio est, quia sic non infert damnum suo creditori immediato, cum liberet illum a suo debito, & sibi potius damnum afferat, eo quod possit ipse ab eo compelli per Judicem ad iterum restituendam rem debitam sibi, quando res, quam restituit creditori mediato, non erat illi obligata: Et quamvis creditor immediatus forte sit invitus, quod restitutio fiat creditori mediato, quia tamen non est rationabiliter invitus, quando suum debitum est omnino liquidum, ideo nulla alia restitutio est facienda.

VII. Dubium hic est, An si ego sciam, quod Titius nolit restituere Cajo centum, quæ illi debet, possim ego auctoritate propria accipere illa centum a Titio, & dare Cajo, cui debentur?

Respondeo, quod sicut potest ipse Cajus servatis regulis compensationis illa sibi accipere, ita possim ego in gratiam Caji servatis iisdem regulis illa accipere, & dare Cajo. Ratio est, quia quod Cajus potest facere per se, potest etiam facere per alium: Verum sicut ipse Cajus non potest per vim ea sibi accipere, nisi quando reperitur fur in flagranti delicto, ut communiter docent contra Vasq. cap. 5. de restitutione §. 1. dub. 8. ita multo minus ego, qui non sum dominus, possim auctoritate propria per vim extorquere illa centum a Titio, ut

reddam Cajo, cui debentur.

VIII. Aliqui tamen apud Less. cap. 9. dub. 11., Vasq. Reginald. relati a Bonac. disp. 2. quæst. 1. sect. 1. punct. 10., probabiliter putant, licitum esse domino ingredi domum furis, & rem suam per vim contra furem resistentem recuperare, quando res eadem in individuo extat apud furem, & non potest aliter per Judicem sine magna molestia recuperari. Ratio est, quia fur quamdiu rem meam detinet, videtur mihi facere injuriam, & res meas aggredi; Unde in tali casu dominus defenderet potius res proprias, quam furem aggrediretur. Quod si hæc opinio est probabilis, potest consequenter dominus hoc ipsum per alium præstare, si potest per seipsum. In praxi tamen id nullatenus suadendum.

ARTICULUS II.

Ubi, & cujus expensis facienda sit Restitutio?

- I. *A Possessore mala fidei restituenda res est domino propriis expensis, reponendo illam, ubi dominus illam possessurus esset, si non fuisset furto sublata.*
- II. *Qui restituere non potest sine expensis majoribus, quam res ipsa valeat, ad quid tenetur? Num possit uti beneficio Bullæ compositionis?*
- III. *Possessor bona fidei non tenetur suis expensis rem domino restituere, aut illum monere, ut rem suam sibi capiat: Quod si sine magnis expensis id fieri nequit, nec speratur, quod dominus velit amplius sibi rem accipere, potest dari pauperibus, ac potest etiam ipse sibi eam retinere.*
- IV. *Qua debentur ex contractu, vel quasi contractu, restitui debent in loco, ubi res accepta fuit: Si tamen aliter sit conventum, compensanda*

sunt expensa.

V. *Si contractus cedit in bonum debitoris, expensis istius facienda est restitutio; Sicuti si cedat in bonum creditoris, hic debet solvere expensas; Et si in bonum utriusque, uterque.*

VI. *Ubinam restituenda sint res ex testamento donata, aut commodata, vel pensiones &c.?*

VII. *Res ex contractu debita, qua sine magnis expensis non potest domino restitui, vel potest dari pauperibus, vel retineri a debitore, si forte dominus compareat.*

I. **E**X triplici capite oriri potest in re præsentis obligatio restituendi. Primo ex capite injustæ acceptionis, sub quo comprehenditur injusta damnificatio, & injusta detentio, seu culpabilis mora restituendi. Secundo, ex capite rei acceptæ. Tertio, ex contractu.

Queritur nunc primo, Ubi, & cujus expensis fieri debet restitutio, quando ejus obligatio oritur ex injusta acceptione, seu quando facienda est a possessore malæ fidei?

Respondeo, restitutionem in tali casu faciendam esse expensis debitoris in eo loco, in quo dominus illam possessurus esset, si non fuisset illi sublata. Ita communiter: Et ratio est, quia dominus nullum debet reportare damnum ex alieno delicto: Si tamen dominus in mutando domicilio facturus fuisset aliquas expensas ad asportandam rem illam, possit possessor malæ fidei tales expensas detraxere, quia non est necesse, ut dominus ex furto sibi facto reportet lucrum, sed fatis est, si servetur indemnus.

II. Dubium tamen est; An si in restitutione sic faciendâ majores expensæ faciendæ sunt, quam res ipsa valeat, teneatur illas facere possessor ma-

malæ fidei; Exempli gratia, si dominus in Indias perrexit, teneor ad illum transmittere gladium suum meis expensis?

Navar., Cajet., Valent. apud Vasq. cap. 10. num. 27. affirmant; Sed communius cum Less., Molin. negant. Ratio est, quia dominus in tali casu regulariter loquendo non censetur rationabiliter invitus, quod differatur restitutio, quousque sine tanto debitoris detrimento fiat; Justitia enim non adversatur charitati, quæ non patitur, quod debitor gladii valentis decem argenteos debeat impendere mille aureos, verbi gratia, ut transmittat gladium in Indias; Nisi forte majus etiam damnum creditor subiret ex carentia rei suæ; nam in pari gradu damni melior debet esse conditio creditoris, quam debitoris injusti; Univerſim ergo creditor non debet exigere, ut restitutio fiat expensis majoribus, quam res ipsa valeat; nam per restitutionem poni debet æqualitas inter creditorem, & debitorem; In hoc autem casu magna poneretur inæqualitas.

Quod si debitor non speret fore, ut possit rem alienam sine tantis expensis restituere, non potest illam sibi retinere, sed debet in pauperes, & in pia opera erogare pro anima domini, aut dare illam consanguineis illius, præsertim si sint pauperes; hæc enim censetur rationabilis voluntas domini: Vel posset uti beneficio Bullæ compositionis, ut notat Tambur., adeundo Episcopum suppresso nomine ad compositionem obtinendam. Idemque dicas de illo debitore, qui propter magnam inopiam non potest ne mediocres quidem expensas facere ad rem domino transmittendam, vel ad dominum admonendum, quamvis consultius esset restituere quod potest.

III. Queritur secundo, Ubi, & Cu-

jus expensis facienda sit restitutio, quando ejus obligatio non oritur ex delicto, aut contractu, sed præcise ex re accepta, seu a possessore bonæ fidei?

Respondeo, satis esse, si fiat in loco, ubi est ipse debitor, vel ubi est res restituenda, & dominus admonetur, ut sibi illam capiat; Si tamen ad dominum transmittenda est, potest expensis illius transmitti, quia possessor bonæ fidei debet in restitutione facienda servari indemnus, ex lege *Possessor bonæ fidei, ff. De petition. hereditat.* Si tamen sine magnis expensis, quæ rei valorem superent, transmitti non potest ad dominum, quippe qui longissime abest, nec potest admoneri, nec spes est, ut unquam adveniat, aut possit rem suam, ejusque pretium recuperare, non solum potest ea res dari pauperibus, vel pro ea peti Bulla compositionis, sed etiam probabiliter ex Tambur. §. 8. num. 7. potest debitor illam sibi retinere, quia æquiparatur res illa rei habenti dominum ignotum.

IV. Queritur ultimo, Ubi, & Cujus expensis facienda est restitutio orta ex contractu?

Respondeo, & dico primo; Quando obligatio restitutionis oritur ex contractu, vel quasi contractu, idest ex officio, facienda est restitutio in eo loco, in quo res accepta fuit, nisi aliter sit in contractu expressum. Ratio est, quia restitutio est repositio rei in pristino statu; ergo in eodem loco res restituenda est, in quo fuit accepta; Nec potest in ipso contractu apponi onus, ut alibi restituatur, nisi tale onus aut libere a debitore assumatur, aut justa mercede compensetur, cum sit pretio æstimabile, ut norant Bonac., Less., Vasq., & alii communiter contra Navar.

Aliquando tamen tacite designatur locus, in quo restitutio facienda est, ut

ut si mutuum petas ab amico in via, & ibi tradatur, non est credibile, quod debeat in via talis restitutio fieri, sed in ea domo ubi mutuator habitat. Ratio est, quia in tui gratiam voluit in via mutuum tradere, cum potuisset tibi dicere, ut domum adires. Ita Rebel.

V. Dico secundo. Quando contractus cedit in utilitatem solius debitoris, ut mutuum, commodatum, &c., tunc restitutio facienda est expensis debitoris: Si cedat tamen in utilitatem creditoris, tunc hujus expensis fieri debet restitutio, ut depositum, &c., Demum fiet expensis utriusque, si contractus in utriusque utilitatem cedat, ut locatum, &c. Ita Tambur. hic; Equum enim est, ut qui sentit commodum, & utilitatem contractus, sentiat etiam onus expensarum.

VI. Hinc sequitur, quod quæ relicta sunt ex testamento, donatione, vel alio titulo gratioso, reddenda sunt in loco, ubi erant, quando donata sunt; nihil enim testator, aut donans hic & nunc intendit, quam ut donatarius rem illam donatam sibi accipiat, si velit: Quod si hæres rem alio voluntarie transtulit, debet suis expensis restituere in loco, ubi erat, quando donata fuit, ut notat Bonac.; cum donatarius habeat jus ad rem sibi donatam accipiendam in loco, ubi erat tempore donationis; secus vero si sine culpa hæredis, aut depositarii res alio sit translata.

Sequitur secundo, quod Censuræ reales super rebus stabilibus, puta super domo, prædio, feudo, &c., solvi debeant in loco, ubi sunt res hypothecatae, nisi aliter conventum fuerit; cum census sit quasi pars fructuum domini; Et idem dicas de pensionibus, quæ ibi debent solvi, ubi est beneficium, quamvis sapissime vel expresse, vel tacite conveniatur, ut solvantur, ubi degit pensionarius.

Sequitur tertio, quod qui contractu commodati, vel mutui accepit equum, vel pecuniam, verbi gratia Neapoli, debeat quidem suis expensis restituere illam Neapoli; Si tamen dominus mutavit domicilium, & se transtulit Romam, non tenetur Commodatarius, aut Mutuatarius suis expensis restituere equum Romæ; modo per ipsos non steterit, ne dominus secum res suas transtulerit; Nam tunc etiam debent equum, vel pecuniam Romam transferre, deductis expensis, quas dominus fecisset, si secum ea transtulisset. Ratio est, quia sicuti non est æquum, ut creditor subeat damnum expensarum, quando recedit debitor e loco, in quo celebratur contractus commodati, & mutui; ita nec e contra, ut notat Molin., & Reginald. apud Bonac. hic: Qui etiam notat, quod quando debitor non potest aliter, quam suis expensis restituere rem domino, si timeat eas sibi non esse refarciendas a creditore, prout tenetur, potest expensas deducere ex re ipsa restituenda; Quæ si dividi non possit, vendi potest totum, ut retineatur, quod debetur propter expensas, & residuum mittatur domino.

VII. Dico ultimo. Quando sine magnis expensis, quæ rei valorem superant, transmitti non potest ad dominum res debita ex iusto contractu, nec potest dominus admoneri, non solum potest ea dari pauperibus, sed etiam probabiliter potest debitor rem illam sibi retinere animo reddendi vel rem ipsam domino, si forte compareat, & nondum consumpserit eam, vel id, in quo factus est ditior. Ratio est, quia pariter res ista æquiparatur rei habenti dominum ignotum, ut notat Navar. apud Tambur. tract. 4. cap. 5. §. 3. num. 23. & 31. cum Molin., Vasq., Pal., Dicast.

ARTICULUS III.

Quando facienda est Restitutio?

- I. Restitutio fieri debet statim, non physice, sed moraliter, & humano modo; præsertim si non fiat ex delicto, nec grave damnum afferat brevis dilatio.
- II. Censuum solutio non solet fieri sine prævia creditoris monitione; si tamen hæc non fiat ob verecundiam, aut timorem, peccat, qui diu solutionem differt.
- III. Qui culpabiliter solutionem debitam differt, nec vult solvere, nisi cogatur a iudice, tenetur compensare damnum, quod patitur creditor.
- IV. In nonnullis casibus potest creditor petere, ut ante præfixum terminum reddantur res sue.

PLurima huc pertinentia diximus quæst. I. art. ultimo; sic ut etiam art. 2. ubi explicavimus, quot peccata committat, qui oblata opportunitate restituendi, illam negligit, & restitutionem culpabiliter differt. Quæritur nunc primo, An debitor differre possit restitutionem debitam per breve tempus sine gravi culpa? Respondeo, Dicassil. hic apud Tambur. putare, quod dilatio unius, vel duorum, immo trium dierum non sit gravis, si domino damnum grave non emergat. Ratio est, quia restitutio debet fieri statim, eo quod præceptum restituendi includat præceptum negativum non retinendi alienum, unde obligat semper, & ad semper. Attamen *ly statim* non accipiendum physice, sed moraliter, & humano modo: Immo si restitutionis obligatio nascatur ex contractu, non ex delicto, P. Molina apud eundem Tambur. putat non peccari graviter, si solutio non fiat die in contractu præscripta,

etiam quando intercessit iuramentum. Ratio est, quia iuramentum intelligitur humano modo: Quare quando dilatio nullum damnum infert creditori, sed certo est futura solutio, non est censenda dilatio mortalis.

II. Eodem modo nonnulli excusant a gravi culpa illum, qui cum debeat, verbi gratia, singulis Kalendis centum aureos, eos non solvit, nisi a domino moneatur. Ratio est, quia hic est modus ordinarius humanus solvendi tales census.

Notandum tamen, quod si creditor sit rationabiliter invitus, quod differatur solutio, nec audeat exigere illam propter nobilitatem, aut potentiam debitoris, procul dubio peccabit mortaliter debitor, si expectat, ut a creditore moneatur; nam dies in contractu definita interpellat pro domino, ex cap. fin. *De locato, & conducto*. Verum quidem est, quod si creditor sciens, & volens solutionem non petat, censetur dilationem differre; Unde non peccat mortaliter debitor non restituendo; at si creditor non petat ob timorem, & impotentiam, vel oblivionem, debitor dicitur alienum retinere invito domino, & censetur esse in mora non restituendo, ut notat Reginald., & alii communiter apud Bonac. hic.

III. Addit Molin. apud eundem Bonac., quod non facile damnandus sit de lethali culpa renitens, quando differt restitutionem debitam ex contractu, quamvis creditor sæpe petierit solutionem, dummodo debitor intentionem habeat solvendi, nec creditor periculum subeat amittendi rem suam; præsertim si debitor non potest commode restituere. Ratio est, quia huiusmodi dilatio non videtur adeo injuriosa creditori, ut debitor facile iudicetur reus gravi culpæ. Qui tamen non restituit, cum possit, tenetur restituere damnum secutum ex dilatio-
ne

ne solutionis, quia differendo solutionem, peccat contra iustitiam cum damno creditoris? Univerſim enim ex peccato contra iustitiam cum damno alterius oritur obligatio restitutionis. Eodem modo, qui ſciens ſe vere debere, non vult ſolvere, donec a Iudice cogatur, non ſolum peccat, ſed etiam tenetur reſtituere expenſas ſuo creditori. Demum, ut notat Molin. apud Laym. lib. 3. tract. 2. cap. 12. ſi mercator multis debitis gravatus reſtituit paulatim per partes in commodum etiam creditorum, ut interim augendo bona ſua poſſit omnibus ſatiſfacere, tenetur pariter compenſare illis intereſſe proveniens ex dilatione; niſi forte præſumat, quod relaxetur, eo quod ſic conſulat bono creditorum.

IV. Quæritur ſecundo, Quandonam creditor poſſit petere, ut reddatur ſibi res ante terminum præfixum in contractu?

Reſpondeo, tribus in caſibus. Primo ſi debitor vergat ad inopiam. Secundo, ſi fugam parat. Tertio, ſi incipiat eſſe ſuſpectus de non ſolvendo; tunc enim cogetur vel reddere, vel cautionem præſtare.

ARTICULUS IV.

Quomodo faciendâ ſit Reſtitutio?

- I. Poſſet reſtitutio fieri per alium. At quid, ſi ad dominum non perveniat, quando ſit per Confessarium?
- II. Quod ex delicto debetur, totum ſimul reſtitui debet; Et in qualibet pecunia fieri poſſet reſtitutio, niſi aliter ſit conventum.
- III. Debitor ad infamiam declinandam poſſet reſtituere privatim. At qui publice alios fraudavit, tenetur ex charitate publice reſtituere ad ſcandalum vitandum.
- IV. Poſſet debitor ad infamiam vitan-

dam fingere, quod debitori donet id, quod debet reſtituere. Quod ſi hoc intuitu aliquid redonatum eſt, reſtitui debet.

V. Num ſatiſfaciat, qui debens centum Titio, immemor talis debiti ei donet centum? Aut Beneficiarius, qui poſt horarum omiſſionem elemoſynas erogat ignorans, aut non advertens, quod debeat reſtituere fructus Beneficii?

I. **C**ertum eſt primo, reſtitutionem fieri poſſe ſive per ſe, ſive per alium; tum quia *Qui per alium facit, per ſeipſum facere videtur*, ex regul. juris in 6., tum etiam quia utroque modo tollitur inæqualitas inter debitorem, & creditorem, ad quod dirigitur reſtitutio: Quod ſi reſtitutio fiat per alium, puta per Confessarium, qui tamen rem domino non reddit, utrum nova reſtitutio faciendâ ſit, diximus quæſt. ſuper. art. 3.

II. Certum eſt ſecundo, reſtitutionem debitam ex delicto, vel ex re accepta fieri debere totam ſimul, quando fieri poſſet; debitam vero ex contractu fieri debere vel ſimul, vel per partes, juxta conventionem, & pactum contrahentium, cum fides ſervanda ſit.

Certum eſt tertio, reſtitutionem fieri poſſe in quavis pecunia, ſive argentea, ſive aurea, &c., niſi aliter conventum ſit; Si enim mutuans auream conveniat cum mutuario, ut reddat etiam auream, ne ſubeat aliquod incommodum in numerandis monetis minutis, non poſſet reſtitutio aliter fieri, quam in moneta aurea.

III. Quæritur primo, An reſtitutio fieri poſſit ſemper privatim?

Reſpondeo, ſive publice, ſive privatim fiat reſtitutio, eodem modo ſatiſfieri debito reſtituendi; cum eodem

dem modo tollatur inæqualitas. Verum quando debitor dubitat, quod ex publica restitutione subire possit infamiam, debet illam facere occulte; Si enim ad vitandam infamiam potest restitutio vel omitti, vel differri, cum melius sit nomen bonum, quam divitiarum multarum, a fortiori fieri potest occulte: qui tamen publice alios fraudavit, (ut publicus usurarius) tenetur ex charitate ad tollendum scandalum publice restitutionem facere: Quod si illam fecerit occulte, non tenetur ad vitandum scandalum iterum restituere, sed satis est, si alia media adhibeat, quibus ostendat restitutionem jam esse factam.

IV. Quæritur secundo, An satisficiat ille, qui ita occulte restituit, ut ne ipse quidem creditor advertat factam esse restitutionem; puta si fingat donare Titio id, quod furatus est, ne prodat latrocinium?

Respondeo cum Tambur. tract. 4. cap. 1. §. 5. rite fieri sic restitutionem, quando aliter fieri non potest; nam si ad vitandam infamiam potest restitutio omitti, ut diximus, a fortiori potest eo modo fieri; quamvis certo moraliter sciam, quod Titius ex gratitudine sit mihi aliquod aliud redonaturus, quod cæteroqui non facturus esset; cum enim redonatio sit ex liberalitate, nec induxerim, aut obligaverim Titium ad redonandum, non dicor esse causa, sed occasio, ut illa fiat; ad vitandam autem infamiam sum sufficienter excusatus, si præbendo talem occasionem, cooperor ad novum detrimentum, quod patitur amicus redonando in gratitudinem mei ficti muneris: Si tamen potest aliter restitutio fieri, non est licitum talem occasionem præbere redonationis; vel debet deinde quod redonatur restitui.

V. Quæritur tertio, Utrum qui immemor sui debiti aliquid donat cre-

Pars III.

ditori suo, possit deinde memor debiti præteriti compensare illud per donationem factam, & sic deobligari a restituendo?

Respondeo, affirmare Sanch. lib. 1. cap. 13. num. 11., Trul., aliosque apud Tambur. loc. cit., & apud Dian. part. 5. tract. 13. resol. 94. ob voluntatem interpretativam, quod nollet ille donare, si adverteret ad debitum; unde hi Doctores putant, quod Beneficiarius, qui tenetur ob horarum omissionem restituere fructus perceptos, satisficiat, non quidem per eleemosynas erogatas ante horarum omissionem, ut constat ex thesi trigesima tertia confixa ab Alex. VII. sed per eleemosynas postea erogatas, quamvis tunc esset debiti immemor. Communius tamen negant cum Pal. tract. 3. disp. 1. punct. 17. §. 8., Bonac. de restitutione disp. 1. quæst. ultima punct. 2. num. 26.; quia restitutio debiti, quæ est actus iustitiæ, non potest esse actus liberalitatis, & beneficii, & consequenter nequit esse donatio.

ARTICULUS V.

Quo ordine facienda est Restitutio Creditoribus?

- I. Præter ordinem servandum inter Personas, quæ debent restituere, attendendus est ordo servandus inter Personas, quibus fieri debet restitutio, quando bona debitoris non sufficiunt ad integre solvendum omnibus.
- II. Quid sit ius in re, quod habent Creditores Reales, quid vero ius ad rem, quod habent Creditores Personales, & Chirographarii?
- III. In quo differat Pignus ab Hypotheca, quæ multiplex est?
- IV. Debitor habens rem alienam in individuo restituere illam debet, au-

P te-

tequam aliis Creditoribus satisfaciat; etiamsi dominus ignoretur, dando tunc illam pauperibus.

- V. Si adhuc extans apud emptorem sit credito vendita, preferendus est venditor aliis Creditoribus: Non tamen si ab emptore sit revendita alteri.
- VI. Debita certa preferenda sunt incertis.
- VII. Probabilius neque debita ex delicto preferenda sunt debitis ex contractu, neque ista illis, sed pro rata utriusque satisfaciendum.
- VIII. Debita ex contractu oneroso preferenda sunt debitis ex contractu gratuito. Quid tamen de legatis, de expensis funeris, aut factis causa testamenti?
- IX. Creditoribus realibus habentibus hypothecam, vel pignus prius satisfaciendum, quam Chirographariis. Et prior hypotheca preferenda posteriori, exceptis nonnullis casibus.
- X. Prior emptor preferendus est secundo, nisi res sit huic tradita, exceptis etiam nonnullis casibus.
- XI. Creditores Chirographarii priores probabilius non sunt preferendi posterioribus.
- XII. Inter aequales creditores videtur preferendus petens, etiam extra iudicium, aliis non petentibus. Peccat tamen contra iustitiam debitor, si praferat creditorem, qui non est preferendus.
- XIII. Num Creditor, qui iniuste a debitore praefertur aliis, possit sibi retinere, quod sibi debetur?
- XIV. Num possit Creditor pauper ex solo titulo paupertatis aliis praferri?
- XV. Qui titulo aut gratuito, aut oneroso, sive bona, sive mala fide accepit aliquid ab eo, qui non est solvendo suis creditoribus, ad quid tenetur?
- XVI. Debitor, qui suis creditoribus non est solvendo, peccat contra iusti-

tiam, si repudiet donationem, aut hereditatem, qua possit satisfacere.

I. Diximus quaest. 2. art. 7. de Ordine servando inter personas, quae restituere debent, itaut omnium primus restituere debeat possessor, deinde mandans, tum exequens, & post executorem alia causa, sive positive, sive negative ad damnificationem concurrerint: Agendum nunc de Ordine servando inter personas, quibus restitutio facienda est; Quoniam scilicet aliis praeferenda, quando bona debitoris non sufficiunt ad extinctionem omnium debitorum; nam si sufficient, nullus ordo necessarius est in restituendo.

II. Notandum tamen primo, Creditores alios dici Reales, qui scilicet habent jus in re, seu habent actionem ad rem debitoris: alios vero dici Personales, seu chirographarios, qui non habent jus in re, sed ad rem, eo quod habeant directe jus, & actionem in personam debitoris, non vero ad ipsius bona, nisi indirecte ratione ipsius debitoris. In eo itaque differt jus in re a jure ad rem, quod jus in re tribuit actionem realem in rem ipsam, jus ad rem non tribuit actionem ad rem, sed in personam, quae mihi tradere debet rem; Verbi gratia, si ego aliquid a te emam, quod nondum mihi tradidisti, habeo jus ad rem, idest contra personam tuam, non vero jus in re, exceptis quibusdam casibus, de quibus sermo erit, cum de Contractu venditionis: Econtra postquam mihi tradideris rem, quam a te emi, habeo jus in re. Unde fit, quod si postquam mihi rem vendidisti, antequam tradas illam mihi, alteri vendas, non habeam ego actionem nisi contra te, qui me defraudasti tradendo alteri rem mihi venditam. Eodem modo concurrentibus duobus

bus in causa beneficii, dignior ante collationem dicitur habere jus ad rem, seu actionem contra Episcopum, qui tenetur illi tale beneficium conferre; post collationem vero beneficii dicitur habere jus in re, seu actionem in ipsum beneficium.

III. Notandum secundo, quod quando res aliqua traditur Creditori pro securitate, talis res dicitur Pignus, ut si detur torques; Quando vero res aliqua non traditur, sed assignatur res creditori pro securitate, talis res dicitur hypotheca, ut si assignetur ager: Hypotheca autem alia est Generalis, quando scilicet omnia bona debitoris assignantur pro securitate; alia est specialis, quando scilicet obligatur res ipsa particularis, verbi gratia talis domus, vel ager. Rursus alia est Expressa, quæ scilicet ex conventionione partium verbo, aut scripto apponitur; alia est Tacita, quæ scilicet imponitur a jure absque conventionione partium, qualis est hypotheca dotis, ratione cujus omnia bona mariti obligantur pro dote uxoris; & ideo dos solvenda est ante alios habentes tacitas hypothecas absque alio privilegio pralationis, ex lege *Assiduis*, Cod. *Qui potiores in pignore*; Non tamen ante alios habentes hypothecam expressam priorem, cum non sit æquum, ut isti damnum patiantur ob nuptias debitoris supervenientes; Similiter ex Bonac. hic contrahitur tacita hypotheca ab eo, qui contrahit cum fisco, ipsius enim bona remanent tacite huic hypothecata, ex lege 2., Cod. *In quibus casibus pignus, vel hypotheca contrahitur*. Tacite etiam hypothecata dicuntur bona defuncti pro omnibus Creditoribus, & legatariis. His explicatis,

IV. Quæritur primo, Quinam Ordo servandus a debitore, qui habet rem ipsam alienam restitutioni obnoxiam?

Respondeo cum communi illam pri-

mo loco restituendam, etiam si dominus ignoretur; cum enim possessor non acquirerit illius rei dominium, consequenter nec Creditores talis possessoris possunt in illam rem ullum jus habere. Quare si dominus ignoretur, danda est res illa pauperibus pro anima illius, ut norat Lessl., aliique communiter; Si vero dubitetur sicne Titii, an Caji, dividenda est inter illos.

V. Dubium hic est, an si ego vendiderim credito vestem Titio, & postea Titius non possit omnibus debitoribus satisfacere, debeat vestem illam adhuc extantem mihi ante alios restituere?

Respondeo affirmative cum Caser., Medin., & Bonac., Lessl. dub. 2. hic contra Vasq. cap. 2. dub. 1., Medin., Navar., aliosque. Ratio est, tum quia videtur contra rectam rationem, ut res adhuc extans apud emptorem nondum soluto pretio tradatur potius extraneo, quam illi, qui eam vendidit; tum etiam quia qui credito vendit rem, censetur ita transferre dominium rei in emptorem, ut velit posse habere recursum, & regressum ad rem suam, si pretium non persolvatur; Unde censetur habere aliquam hypothecam in rem venditam, donec pretium accipiat. Verum quidem est, quod si Titius in proposito casu vestem a me credito venditam alteri vendidisset, ego nec possem illam repetere a secundo emptore, nec possem mihi vindicare pecuniam, quam Titius habuit a secundo emptore; Non tamen sequitur hinc, quod si vestis extet apud Titium, non possim illam mihi vindicare. Ratio est, quia vestis illa, quam vendidi credito, est solum mihi imperfecte hypothecata, non perfecte (uti sunt omnes hypothecæ speciales introductæ jure positivo;) Pecunia vero, quam Titius habet a secundo emptore, nullo modo est mihi hypothecata; ergo solum quando vestis extat apud Titium, cui credito illam ven-

vendidi, possum mihi illam vindicare; itaut cæteris creditoribus Titii præferendus sim.

VI. Quæritur secundo, Sintne debita certa præferenda incertis?

Respondeo cum communi affirmative; Et ratio est, tum quia debita certa solvenda sunt creditoribus jure naturæ, debita vero incerta solvenda sunt pauperibus solum jure positivo, ut communius Doctores docent; nam si jure naturæ deberentur pauperibus, non posset aliquando Pontifex in alia opera erogare; Jus autem naturale præferendum est positivo: Tum etiam quia minus ægre ferunt personæ indeterminatæ, quod sibi restitutio non fiat, quam personæ determinatæ.

VII. Quæritur tertio, Sintne præferenda debita ex contractu licito debitis ex delicto?

Respondeo, Medin., Salon., & alios apud Bonac. asserere, quod habens plura debita, alia ex contractu licito, alia ex delicto, puta ex furto, usura, &c., prius solvere debeat debita ex delicto. Navar. econtra, & Cajet. putant prius solvenda debita ex contractu licito. At communius Doctores cum Molin., Vasq., Lessi, quod neutra debita possint aliis præferri, quando non extat res aliena in individuo; Unde debent omnia per ratam restitui. Ratio est, quia bona debitoris non sunt magis hypothecata creditoribus ex contractu, quam aliis.

Dices: Major injuria irrogata est creditoribus, quibus facienda est restitutio ex delicto, puta ex furto debitoris, quam aliis, ergo illis prius restituendum est.

Respondeo, nego consequentiam; sicuti si quis abstulerit Titio centum, & Cajo quinquaginta, majorem injuriam irrogavit Titio, non tamen illud debitum tenetur præferre huic.

VIII. Quæritur quarto, Sintne præferenda debita ex contractu oneroso,

puta ex emptione, debitis ex contractu gratuito, puta ex donatione, legato, &c.?

Respondeo cum Covar. affirmative. Et ratio est, quia semper in promissione gratuita subintelligitur illa conditio, Si decet, Si potero sine magna difficultate, Nisi status rerum mutetur; Quare quia superveniente inopia debitoris, qui non est omnibus solvendo, status rerum notabiliter mutatur, nec potest sine magna difficultate debitor stare promissis, ideo tenetur prius restituere debita ex contractu oneroso, quam gratuito.

Illud hic notat Bonac., quod si hæres post acquisitam hæreditatem contrahat debita ex contractu oneroso, prius debeat solvere legata, quam ista debita. Ratio est, quia bona illa defuncti sunt tacite hypothecata pro legatis, & fideicommissis, ex lege *Quia*, Cod. *Communia*, *De legatis*; quæ lex intelligenda est, dummodo bona illa satis sint ad satisfacienda debita defuncti. Verum tamen est, quod expensæ necessariae ad funus debitoris, juxta qualitatem defuncti, præcedant omne debitum, ex lege *penult.*, *Authent. De reliquiis*, & *sumptibus funerum*; sicut etiam expensæ factæ causa hæreditatis, ut in testamento, inventario, &c.; quia non est æquum, ut hæres ex hæreditate sentiat solum onus expensarum, & nullum commodum reportet, quando omnia bona defuncti debentur creditoribus, ex lege *Sancimus*, Cod. *De jure deliberando*.

IX. Quæritur quinto, Sintne præferenda debita creditoribus realibus habentibus pignus, vel hypothecam, quam debita creditoribus chirographariis non habentibus pignus, aut hypothecam?

Respondeo cum communi affirmative, quod constat tum ex lege *Eos*, Cod. *Qui potiores in pignore*; tum quia pignus, & hypotheca ideo dantur credi-

creditori, ut in omni eventu possit ex iis curare sibi satisfieri; Si tamen eadem res fuerit pluribus hypothecata, regulariter loquendo præferendus est ille, cui prius fuerit hypothecata, etiam si prior hypotheca fuerit tantum tacita, aut generalis, & posterior fuerit expressa, aut specialis, ut constat ex illa regula Juris in 6. *Qui prior in tempore, potior in jure.*

Dixi, regulariter loquendo, cum in jure nonnulli casus excipiantur, in quibus posterior tempore præferendus est priori habenti hypothecam etiam expressam, & specialem. Primo enim si quis mutuavit pecuniam ad emptionem, vel refectionem, vel conservationem rei, verbi gratia, navis, aut domus alteri prius hypothecata; aut si quis mutuavit pecuniam, ut satisfaceret pro mercium vectura, aut pro conductione Ædium, in quibus merces istæ asservarentur. Et ratio est, quia sine tali mutuo hypotheca illa non extitisset; Unde prior creditor nihil, aut parum commodi ex ea reportaret; adeoque non debet ægre ferre, si postponatur illi, ex cujus pecunia res salva facta est. Secundo, hypotheca dotalis, per quam bona mariti sunt obligata uxori, ejusque descendens, præfertur aliis habentibus eadem bona obligata per hypothecam tacitam, non vero expressam, ut notat Less. lib. 2. cap. 15. disp. 4. Ubi etiam notat ex Sylvest., quod quamvis expressa hypotheca prior præferatur doti posteriori, & dos præferatur mutuo posteriori per refectionem, non tamen sequitur, quod hypotheca expressa prior præferatur mutuo posteriori per refectionem, quia in jure humano non tenet hæc illatio A. vincit B., & B. vincit C., ergo A. vincit C. Tertio, quando ex pecunia pupilli aliquid emitur, illud remanet hypothecatum pupillo, itaut aliis prioribus præferendus sit. Quarto, si quis contraxit cum fisco,

manent ejus bona fisco obligata cum privilegio prælationis. Demum, quando quis mutuat alicui pecuniam ad militiam, videlicet ut equum, vel arma emat, aut in militia se sustentet, habet hypothecam jure prælationis etiam ante dotem, etsi dote sit posterior. Verum de his consule Less. loc. cit., & Juristas.

X. Petes, An eodem modo, quando eadem res fuit multis in solidum vendita diversis temporibus, præferendus sit primus emptor?

Respondeo cum communi præferendum esse primum emptorem, si res nulli fuerit adhuc tradita, cum non possit tradi secundo emptori sine injuria primi; Si tamen alicui ex emptoribus fuerit tradita, is præferendus est, quia per traditionem translatum est huic dominium rei, itaut habeat jus in re, alii vero habeant jus ad rem, ut supra explicavimus. Excipiendum tamen, tum quando primo emptori res fuit etiam expressè hypothecata, tum quando secundus emptor, cui res fuit tradita, sciebat rem illam in fraudem primi emptoris alienari; tum demum, quando fuit vendita, aut donata Ecclesiæ, Monasteriis, Civitatibus, Hospitalibus, aliisque locis piis, quæ absque traditione acquirunt rei dominium, ex lege ultima, Cod. De Sacrosanctis Ecclesiis, ut notat hic Bonac.

XI. Quæritur sexto, Sintne præferendi creditores chirographarii (seu personales non habentes hypothecam) priores posterioribus?

Respondeo cum communiori apud Less. disp. 6. contra Gabriel., Salon., Tolet., Sà negative, sed restitutionem illis faciendam ad ratam quantitatis debiti, & juxta proportionem debiti ad debitum, ex lege 6. §. De Separationibus: Etenim Creditores isti æquale jus habent; Et regula illa, *Qui prior in tempore, potior in jure.* valet solum in creditoribus realiter habentibus hypothe-

pothecam supra eandem rem, ut notat Less; quamvis opinio contraria non sit improbabilis ob auctoritatem Doctorum.

XII. Queritur septimo, An inter Creditores personales non habentes ullum jus praelationis, praefendus, qui petit debitum, aliis non petentibus?

Respondeo cum communi affirmative, sive in iudicio, sive extra iudicium exigat debitum suum, ex lege *Pupillus 24. §. Qui in fraudem Creditorum* (quamvis Vasq. cap. 2. dub. 5. id neget de illo, qui petit extra iudicium.) Ratio est, quia diligentia posterioris creditoris facit illum melioris conditionis, sicut hypotheca, & privilegium. Quod si nemo petat, nemo potest praeferi, & peccaret lethaliter contra iustitiam, qui aliquem praeferet; Sicut etiam qui praedictum ordinem in restitutione faciendi non observaret; quia ordo legis civilis, quae non nititur falsa praesumptioni, obligat in conscientia, ut docent communiter apud Bonac.

XIII. Dubium tamen est primo, An creditor possit sibi retinere id, quod debitor sibi non petenti ante alios solvit?

Respondet Less. dist. 5. cum Molin., & aliis affirmative; quia non retinet rem alteri hypothecatam, unde utitur iure suo, retinendo quod sibi debetur. Communius tamen cum Bonac. hic, Rebel., Azor. negant, quia facit contra jus aliorum creditorum, qui habent aequale jus in bona debitoris.

XIV. Dubium est secundo, An debitor possit aliquem pauperem creditorem praeferre aliis ex solo titulo paupertatis?

Respondet D. Th. opusc. 73. cap. 18. cum Valent., Medin., Sa, apud Less. affirmative, quia plus laesus est pauper ablatione rerum suarum, & plus indiget. Communius tamen negant, quando pauper non est in ex-

trema, aut gravi necessitate, eo quod omnes creditores habent aequale jus in bona debitoris.

XV. Dubium est tertio, An qui rem alteri non hypothecatam accipit ab eo, qui non est solvendo omnibus suis creditoribus, teneatur ad restitutionem?

Respondeo, si illam rem accipiat titulo gratuito donationis, ignorans acceptionem illam esse in fraudem creditorum, tenetur solum ad restitutionem ejus, in quo factus est ditior; modo repetatur a creditoribus intra annum a die scientiae, ex lege *Ignori. Cod. De revocandis iis, quae in fraudem Creditorum* apud Bonac. hic. Si vero non accepit rem illam donatam, ignorans esse in fraudem creditorum, sed sciens, vel dubitans probabiliter donari in fraudem creditorum; communius docent, quod teneatur restituere omne id, in quo per talem donationem laesi sunt creditores, quia culpabiliter cooperatus est actioni iniustae damnificativae. At Molin., Navar., & alii apud Bonac. negant, si donatarius non induxit donantem ad donandum, quia accipiendo rem illam, videtur uti iure suo, quamvis per accidens sequatur alteri damnum.

Quod si non accipiatur res illa titulo gratuito, sed titulo oneroso, verbi gratia emptionis, eodem modo distinguendum; nam si bona fide contrahens processit, non tenetur quicquam restituere, neque ratione rei acceptae, neque ratione iniustae acceptionis, cum bona fide perceperit, neque ex contractu, cum non se obligarit accipiendo rem nulli alteri obligatam ad quicquam restituendum; si vero processit mala fide, communius docent contra eisdem Molin., & Navar. apud eundem Bonac., quod ad restitutionem teneatur, quatenus ex contractu laesi sunt creditores. Ex quibus

Inferitur primo, nihil accipi posse per ultimam voluntatem, testamentum.

tum, fideicommissum, vel donationem causa mortis ab usurario, vel alio donatore, qui non est solvendo suis creditoribus.

Infertur secundo, uxorem; quæ consumit res illas, quarum dominium habet maritus, teneri ad restitutionem, si hoc faciat in fraudem creditorum; secus vero si non plus infumat, quam ipsi a marito datum sit.

Infertur tertio, filios, qui suo labore, aut aliis inserviando sine dedecore, aut alia ratione possunt se sustentare, non posse sustentari a parentibus in fraudem creditorum.

Infertur quarto, eum, qui rem alteri venditam, & nondum traditam mala fide emit, teneri ad restitutionem, cum cooperetur ad actionem injustam.

Infertur ultimo, eum, qui contraxit cum filia usurarii, qui non est solvendo suis creditoribus, non posse quicquam in dotem accipere, si sciat forcerum non esse solvendo; Si vero bona fide contraxit, posse promissam dotem accipere saltem pro rata cum aliis creditoribus.

XVI. Dubium est quarto, An debitor impotens satisfacere suis credi-

toribus, peccet contra justitiam, si repudiet donationem, legatum, aut hereditatem, qua possit suis creditoribus satisfacere?

Respondeo cum communi apud Sanchi. de Matrim. lib. 6. disp. 4. contra Gomez, & alios affirmative. Ratio est, quia cum debitor teneatur satisfacere creditoribus, tenetur consequenter ex justitia ponere ad talem finem ea media, quæ sine gravi incommodo potest ponere; atqui sine gravi incommodo potest acceptare hereditatem, quæ est medium ad talem finem; ergo ex justitia tenetur hereditatem acceptare: Sicut igitur peccat contra charitatem, qui respuit, verbi gratia, cibum sibi oblatum, quo possit proximum existentem in gravi necessitate sublevare; ita peccat contra justitiam, qui respuit oblatam sibi hereditatem, qua possit creditoribus satisfacere, cum ex eadem virtute, ex qua obligamur ad ponendum finem, obligemur ad media, quæ facile poni possunt. Verum quidem est, quod repudiatio talis hereditatis esset valida in foro externo, ex lege, *Qui autem si. Qua in fraudem creditorum*; non tamen esset licita.